

SÜRDÜRÜLEBİLİR SU KULLANIMI AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE POLİTİKALARINA TÜRKİYE'NİN UYUMU

HARMONISATION OF TURKEY TO ENVIRONMENTAL POLICIES OF THE EUROPEAN UNION IN TERMS OF SUSTAINABLE WATER USE

Hüseyin Kutay AYTUĞ

Artvin Çoruh Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ARTVIN
(kutayaytug@artvin.edu.tr, kutayaytug@yahoo.com)

ÖZ

Avrupa Birliği'nin önemli politika başlıklarından olan çevre politikası bugün 200'ün üzerinde yönerge ve tüzük içermektedir. Bu çerçevede başta su çerçeve yönergesi olmak üzere ilgili mevzuat ortaya konularak, Türkiye'nin uyum düzeyi değerlendirilmeye çalışılacaktır. Sürdürülebilir su kullanımı kavramı ortaya konulduktan sonra, AB'nin çevre politikasının önemli alt başlıklarından biri olan su konusu, bu çalışmada Birlik mevzuatı çerçevesinde kısaca incelenecektir. Bu amaçla Türkiye'de su ile ilgili kurum ve kuruluşlarla müzakere sürecinde yapılan gerek kurumsal gerekse yasal düzenlemeler incelenmeye çalışılarak genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. 2009 yılında İsveç dönem başkanlığında müzakerelere açılan çevre faslındaki su konusunda 2012 yılında önemli mesafeler alınmış olsa da özellikle uygulama konusunda Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde önemli güçlükler yaşanması muhtemeldir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir su kullanımı, AB Çevre Politikası, AB Su Mevzuatı, Su Çerçeve Yönergesi

ABSTRACT

Today, the environmental policy of the European Union includes directives and regulations with over 200 titles of major policy. In this context, Turkey's level of alignment will be evaluated, putting forth the relevant legislation to the water framework directive. After putting forward the concept of sustainable use of water, which is one of the important sub-titles in the environmental policy of the EU, it will be briefly examined in this study under the legislation of the Union.. For this purpose, it will be aimed to examine a general evaluation of the institutional and legal arrangements in the negotiation process with the water-related institutions and organizations in Turkey. Environment chapter, which was opened in 2009 to the negotiations during the Swedish Presidency in 2009, even though significant steps have been taken about the subject of water, it is likely to occur significant challenges in practice, especially Turkey's process of EU accession

Keywords: Sustainable water use, EU Environmental Policy, EU Water Legislation, Water Framework Directive

1. Giriş

2005 yılında Türkiye'nin tam üyelik için müzakerelere başladığı Avrupa Birliği'nin (AB), kurulduğu günden itibaren adım adım geliştirdiği en önemli ortak politikalarından biri çevre politikasıdır. Avrupa Topluluklarını kuran Paris ve Roma Antlaşmalarında (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu -AAET- kuran 1957 tarihli Roma antlaşması hariç tutulduğunda) doğrudan çevreyi ilgilendiren hükümler bulunmamakla birlikte, zaman içinde dünyadaki gelişen eğilimlerle birlikte, Birlik düzeyinde bir çevre politikası oluşmuştur (Scheuer, 2005:12; Hildebrand, 2005:19; Can,2013:577-583). 2009 yılında İsveç dönem başkanlığında açılan çevre faslının önemli alt başlıklarından birini oluşturan su politikaları konusu Türkiye'nin Birliğe uyum sürecinde zorlanacağı konuların başında gelmektedir.

Bu çalışmada öncelikle 20. yüzyılın son çeyreğinde önem kazanmaya başlayan sürdürülebilirlik kavramı kısaca incelendikten sonra, çalışmanın konusu olan sürdürülebilir su kullanımı kavramı tanımlanacaktır. Daha sonra AB çevre politikalarının gelişimine kısaca değinilerek, Birliğin su mevzuatı incelenecektir. Bu çerçevede başta su çerçeve yönergesi olmak üzere ilgili mevzuat ortaya konularak, Türkiye'nin uyum düzeyi değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla Türkiye'de su ile ilgili kurum ve kuruluşlarla müzakere sürecinde yapılan gerek kurumsal gerekse yasal düzenlemeler incelenerek genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

2. Çevre, Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilir Su Kullanımı

Oldukça geniş bir alanı içeren çevre kavramının sınırları zaman zaman belirsizleşse de çevre kavramı¹ insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziksel, biyolojik, toplumsal, ekonomik ve kültürel ortam olarak tanımlanmaktadır (Torunoğlu, 2013:4).

Çevreyi oluşturan öğelerin, dış etmenler (genellikle insan kaynaklı faaliyetler) nedeniyle kirlenmesi ya da bozulması sonucu giderek niteliğinin değişmesi ve değerinin düşmesi şeklinde tanımlanabilen çevre sorunları, içinde bulunduğumuz yüzyılda oldukça geniş kapsamlıdır. Günümüzde; doğal varlıkların (su, hava, orman, toprak) hızla kirlenmesi, yok edilmesi, çarpık ve düzensiz kentleşme, küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, iklim değişikliği, atık sorunu; sanayileşme, enerji ve madencilik alanlarında uygulanan yanlış politikalar, çevre dostu olmayan teknolojileri kullanan sanayiden kaynaklanan sorunlar, sanayi yer seçimi, enerji üretiminde ve madencilik işletiminde, doğal varlıkların ve yaşamın göz ardı edilmesi, doğal kaynakların hızla tüketilmesi, çevresel sorunlara bağlı olarak yaşam kalitesinin bozulmasından kaynaklanan çeşitli sağlık sorunları temel çevre sorunları durumundadır (Torunoğlu, 2013:9).

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan çevresel sorunların, dünya genelinde uluslararası düzeyde gündeme gelmesi 20. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmiştir. Uluslararası düzeyde ilk defa Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1972 yılında Stockholm'de yapılan zirve ile ortaya konulan çevre sorunları ve akabinde oluşturulan BM Çevre Programı (UNEP: United Nation Environment

1 Keleş ve Hamamcı ise Çevrebilim adlı çalışmalarında (1997:21) Çevre kavramını daha ayrıntılı olarak şu şekilde tanımlamışlardır. "Genel bir tanımla çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Böyle bir açıdan bakılırsa çevrenin kapsamadığı hiçbir alan ve süreç kalmamaktadır. Kavramı belirgin kılmak için bu tanımlı açıklamak gerekirse, şu temel öğelerin altı çizilebilir:

- İnsanla birlikte tüm canlı varlıklar,
- Cansız varlıklar,
- Canlı varlıkların eylemlerini etkileyen ya da etkileyebilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm etkenler".

Program) ve BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz adlı raporla, çevre, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları küresel düzeyde önem kazanmıştır (Ökmen, 2006:327). Brundtland raporu olarak da anılan Ortak Geleceğimiz adlı raporda, sürdürülebilir kalkınma kavramı bugünün ihtiyaçlarının gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarının ellerinden alınmadan karşılanması olarak tanımlanmıştır (United Nations, 1987:37).

Kavram olarak çok ideal bir yaklaşımı vurgulayan sürdürülebilirlik, yönetim kavramıyla birlikte anılmakta (Meriç, 2004: 30) ve çalışılan alana göre (iktisat, mühendislik, mekanik, çevre vb) tanımlarında çeşitli anlam farklılıklarını barındırabilmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı çevre açısından değerlendirildiğinde; bir ekosistemde su kaynakları, bitki örtüsü, hayvanlar v.b. tüm elemanların buldukları ortamda sistemin işleyişinde bir olumsuzluk yaratmadan en iyi koşullarda gelecek nesillere aktarılabilmesi olarak tanımlanabilir.

Canlı tüm varlıkların en önemli fiziksel bileşeni olan su, dünya yüzey alanının yaklaşık dörtte üçünü kaplamakta, atmosferin, toprağın ve canlıların büyük bölümünü oluşturan sürekli hareket halindeki bir taşıyıcı, dönüştürücü ve oluşturuca durumundadır. Bu nedenle sadece insanlığın değil tüm canlıların meselesi olan suyun sürdürülebilir kullanımı; tüm dünyada yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde tartışılır bir konu durumuna gelmiştir (İlhan, 2011: 6).

Meriç'in "Su Kaynakları Yönetimi ve Türkiye" (2004) adlı çalışmasındaki su kaynakları yönetiminde sürdürülebilirlik üzerine yazdıklarından yola çıkılarak, suyun yukarıda ifade edilen özellikleri de dikkate alındığında, sürdürülebilir su kullanımı; bir su havzasında sisteme besleme ile giren ve çıkan su arasında bir denge kurularak hidrolik sistemde istenmeyen bir etki yaratmadan ve gelecek nesillerin su kullanım gereksinimlerini tehlikeye atmayarak suyun kullanılması olarak tanımlanabilir.

3. Avrupa Birliği Çevre Politikaları

1970'li yıllarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak Avrupa Birliği (AB)'nde önem kazanmaya başlayan çevre ve doğal kaynakların korunması meselesi, Birlik düzeyinde konu ile ilgili politikalar geliştirilmesinin başlangıcı olmuştur. Bugün gelinen noktada AB mevzuatının (acquis communautaire) önemli bir bölümünü oluşturan çevre ile ilgili düzenlemeler, sosyal, ekonomik, teknik, sağlık, v.b. birçok boyutu olan bütünlük bir politika alanıdır. Günümüzde söz konusu tüm politika alanları AB tarafından olabildiğince eş güdümlü ve birbirini tamamlayacak şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır.

AB çevre politikalarının gelişimi incelendiğinde, başlangıçtaki AAET'yi kuran 1957 tarihli Roma Antlaşmasındaki² nükleer enerjinin barışçıl kullanımını denetleyen bir sistemin kurulmasına yönelik dolaylı hükümler dışında çevreyi doğrudan ilgilendiren herhangi bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Genel olarak 1973'den önce belirlenmiş bir çevre politikasının olmadığı kabul edilse de (Scheuer, 2005:12) 1957-1973 döneminde çıkarılan çevreyi ilgilendiren düzenlemeler³ ve AET'yi kuran antlaşmalardaki dolaylı hükümler (Hildebrand, 2005:19) AB'nin başlangıç yıllarındaki çevre politikasının gelişimini ve dayanaklarını oluşturmaktadır. AB çevre politikasının

2 Birliğin temelleri, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran 1951 Paris ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (AAET) kuran 1957 Roma Antlaşmaları ile atılmıştır.

3 Çevre mevzuatının oluşum geçmişi 1967 yılında yürürlüğe giren Tehlikeli Maddelerin Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Yönergesine kadar gider (Talu, 2011:196). 1967-70 yılları arasında gürlüğü seviyesi ve motorlu taşıtların çıkardığı kirletici atıklara yönelik yönergelerde çıkarılmıştır (Ökmen 2006:331).

gelişimini inceleyen çalışmalara bakıldığında, yazara, kuruma ve yapılan döneme göre farklı farklı sınıflandırmaların yapıldığı gözlenmektedir (Hildebrand, 2005:19-21; Hey, 2005:18-28; Keleş ve Ertan 2002:230-231; Ertan ve Ertan, 2007:411-412).

AB Çevre Politikasının gelişimi sınıflandırıldığında ilk dönem 1952 Paris antlaşmasıyla başlayıp 1972 Stockholm Konferansına kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde çevreyle ilgili sınırlı düzenlemeler yapılsa da, söz konusu düzenlemeler Ortak Pazarın oluşturulması için yapılan düzenlemelerin gölgesinde kalmıştır.

İkinci dönem 1973 yılında ilk Çevre Eylem Planının onaylanmasıyla başlayıp Tek Avrupa Senedi'nin (TAS) 1986'da imzalanmasıyla son bulmuştur. Bu dönemde 3 eylem planı kabul edilerek bugünkü çevre politikasının temelleri atılmıştır. Bu dönemde yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kirliliğin ve gürültünün önlenmesi gibi önleyici ve onarıcı yaklaşımlar öne çıkarken çevre politikaları ile diğer politikaların eşgüdümü gündeme gelmeye başlamıştır.

1987 yılında TAS'ın yürürlüğe girmesiyle kurucu antlaşmalar ciddi biçimde reforme edilmiş ve çevre konusunda önemli düzenlemeler yapılmıştır⁴. Çevre konusunun kurucu antlaşmalara doğrudan girdiği bu üçüncü dönemde, önceki dönemlerde çıkarılmış politika belgelerindeki bir çok kavram artık kurucu antlaşmada yer alarak birincil hukuk normu haline gelmiştir (Hey, 2005:20). Dördüncü Eylem Planı'nın devreye girdiği bu dönemde çevre politikaları ile tarım, sanayi, enerji, ulaşım, turizm, bölgesel politika ve tüketicinin korunması konuları arasındaki eşgüdüme öncelik verilmiştir (Ertan ve Ertan, 2007:412).

1992 yılından sonra çevre politikasında daha temkinli ve durağan bir döneme girildiği gözlenmektedir (Jordan vd, 2012:109). 1992'de Avrupa Birliğini Oluşturan (Maastricht) Antlaşmanın hayata geçmesiyle birlikte AB Çevre Politikası Ortak Yetki⁵ alanına girmiştir. (Talu, 2011:198). Bununla birlikte, özellikle 1992-1995 arasındaki (dördüncü) dönemde üye ülkelerin Komisyonun çevre politikasındaki yaklaşımına karşı ciddi bir direnç oluşturduğu gözlenmektedir. Bu dönemde, üye ülkeler ikincillik ilkesi (Subsidiarity Principle) çerçevesinde çevre politikalarını tekrar ulusal düzeyde uygulama yönünde tavır takınmışlardır (Hey, 2005: 23-24).

Amsterdam Antlaşmasından sonra çevrenin güçlendirilmiş bir hedef haline gelmesiyle birlikte, Komisyon ve dönem başkanlıkları Cardiff Süreci adı verilen çevre politikalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümü için yeni bir girişim başlattılar. Böylece 1990'lı yılların sonunda tekrar canlanan ve önem kazanan AB çevre politikasındaki hukuki düzenlemelerde 1997-2003 yılları arasında (beşinci dönem) adeta patlama gerçekleşmiştir (Hey, 2005: 25). Bu dönemde karmaşık ve bütüncül çerçeve yönergeleri çıkarılmış ve Birliğin çevre politikalarında en büyük gelişmelerden biri sağlanmıştır. Bu dönemde "AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi" çerçevesinde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için enerji ve sürdürülebilir kalkınma, su kaynaklarının korunması, toprak kullanımı ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik politikalar öne çıkmıştır (Talu, 2011:201). Bu çalışmanın da konusunu oluşturan su politikaları konusuna bütüncül bir yaklaşım getiren "Su Çerçeve Yönergesi" bu dönemin ürünüdür.

4 Söz konusu düzenlemeler, TAS ile Roma Antlaşmasına eklenen 100A, 130R, 130S ve 130T maddeleridir. Bu düzenlemelerin detayları için bkz. (Hildebrand, 2005:33-37; Ertan ve Ertan, 2007:413-417)

5 İkincillik ilkesi, yerellik ilkesi veya süsidiarite ilkesi gibi adlarla ifade edilen ortak yetki kullanımında, herhangi bir konuda Birlik düzeyinde karar alınmamışsa üye ülkeler o konuda tek başlarına karar alıp hayata geçirebilirler. Bununla birlikte söz konusu alanda Birlik düzeyinde bir karar alınmışsa, bu karar üye ülkelerin kararlarının üstündedir ve üye ülkeler için bağlayıcıdır. Avrupa Birliği hukukunda, Birlik ile üye ülkeler arasındaki ortak yetki alanlarında, Birliğin ancak üye devletlerin yeteri kadar etkinlikle bulunamayacak durumda olması ve söz konusu alanın AB müdahalesiyle daha etkili olarak düzenlenebilecek olması durumunda Birliğin eyleme geçmesi öngörülmektedir (Can, 2013:82; Metin ve Altan, 2011:131-147).

2005 yılına gelindiğinde AB Çevre Politikası, seçici eylemlilik (selective activism) diye adlandırılabilcek bir (altıncı) döneme girmiştir. Bu dönemde, bir yandan iklim değişikliği gibi konular AB'nin öncelikli konuları arasına girerken diğer yandan bütünlük olarak AB'nin çevre politikası geliştirilmeye çalışılmaktadır (Jordan vd, 2012: 205). 1 Aralık 2009 tarihinde resmen yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması madde 4'de çevrenin Birlik ile üye devletlerarasında paylaştırılmış bir yetki olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca yapılan tadilatlardan sonra, çevre politikalarının zikredildiği Avrupa Birliği'nin Çalışma Usulüne Yönelik Antlaşması'nın 191. maddesi 1. fıkrasında iklim değişikliği ile mücadele konusuna yer verilmiştir (Güneş, 2008:756)

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan AB çevre politikalarının gelişimi değerlendirildiğinde Birlik düzeyinde birçok konuyla doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkileşimde bulunan bir politika alanı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede; iklim değişikliği ile mücadele, sürdürülebilir kalkınma, atık yönetimi, hava kirliliği, suyun korunması ve yönetimi, biyolojik çeşitlilik ve doğanın korunması, toprağın korunması, sivil savunma, gürültü kirliliği ve üçüncü ülkelerle işbirliği gibi alanlarda düzenlemeler yapılmıştır (European Commission, 2013).

Günümüzde 200'ün üzerinde yönerge ve tüzük çıkarılmış olan AB çevre politikasının (Modiga, 2012:182) 7 temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar; doğayı kirletenlere neden oldukları kirlilik ile mücadelenin ödettirilmesi anlamına gelen kirleten öder, çevre politikasının Birliğin diğer politikalarının içine dahil edildiği bütünlük ilkesi, tüm AB kurumlarının (Komisyon, Konsey, Parlamento vb,) aldıkları kararlarda AB'nin çevre politikasını dikkate almak zorunda olduklarını vurgulayan yüksek düzeyde koruma ilkesi, herhangi bir faaliyetin muhtemel olumsuz etkileri, bilimsel açıdan kanıtlanmasa bile bu faaliyet gerçekleşmeden önlem alınmasını amaçlayan ihtiyatlılık ilkesi, çevresel zararın ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması anlamına gelen önleyicilik ilkesi, çevresel zararın öncelikle kaynağında önlenmesini benimseyen, özellikle bu çalışmanın da konusu olan, su ve atık sektörlerine uygulanan kaynakta önleme ilkesi, kurucu antlaşmalardaki ikincillik ilkesi ile de bağlantılı olan hizmetlerin öncelikle vatandaşlara en yakın birimlerce (yerel yönetimler ve üye devletler) sunulmasını benimseyen hizmette halka yakınlık/aşamalı sorumluluk ilkeleri'dir (Talu, 2011:205; Ökmen, 2006:335-337; Ertan ve Ertan, 2007:414).

Yukarıda kısaca gelişimi ve içeriğinden bahsedilen AB çevre politikasının önemli alt başlıklarından biri olan su politikası ilerleyen bölümde Birlik düzeyinde çıkarılan mevzuatlar çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

4. Avrupa Birliği Su Mevzuatı

Yukarıda gelişimine ve genel ilkelerine kısaca değinilen AB Çevre Politikası içinde önemli bir yer tutan su kullanımı ve yönetimiyle ilgili mevzuat, AB çevre politikaları içinde en kapsamlı düzenlemeye tutulmuş konulardan biridir (Eğerci, 2006:13). Zaman içinde çevre politikasındaki değişime paralel olarak gelişen su mevzuatı bilimsel yazında ve raporlarda (tarihlerde birkaç yıllık sapma olsa da) genel olarak üç dönemde değerlendirilir (Aubin and Varone, 2004:51; Casiadi, 2010:25; European Commission, 2007:10; Castro, 2009: 230-231; Eğerci, 2006:13). Bunlar; insan faaliyetlerinden suyun korunmasını hedefleyen 1978-1988 yılları arasındaki birinci dönem, 1988-1995 yılları arasında daha çok düzenleme ve denetleme yaklaşımının hakim olduğu ve daha spesifik konularda önlemlerin alındığı ikinci dönem ve son olarak 1995 yılında Su Çerçeve Yönergesinin hazırlanmaya başlamasıyla ortaya çıkan üçüncü dönemdir (Aubin and Varone, 2004:51; Casiadi, 2010:25).

Bir önceki bölümde değinilen çevre politikalarının temel ilkeleri su konusunda da geçerli olmakla birlikte, özellikle ihtiyatlılık ve kirlenen öder ilkeleri zaman içinde su mevzuatının içine girerek Birliğin su politikalarının oluşumunda etkili olmuştur (Correljé vd, 2007:1504). Çalışmanın bu kısmında tarihsel süreç içinde evrilen AB su politikasının temelini oluşturan ilgili mevzuat genel hatlarıyla incelenecektir.

Su Çerçeve Yönergesi (2000/60/EC): 1995 yılında Avrupa Birliği Konseyi'nin, Birliğin su alanındaki faaliyetlerine bir çerçeve oluşturulması ve sürdürülebilir su politikasının temel prensiplerinin ortaya konulması kararını kabul etmesinin ardından, 23 Ekim 2000 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, Su Çerçeve Yönergesini kabul etmiştir (Henocque and Andral, 2003:156). Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin, su politikası alanında Topluluk eylem çerçevesi oluşturan 23 Ekim 2000 tarihli yönergesinin amacı; tüm suların (iç yüzey suları, geçiş suları, kıyı suları ve yeraltı suları) bütünlük bir şekilde korunması için bir çerçeve oluşturmaktır. Bununla su ile ilgili ekosistemlerin kötüleşmesini önlemeyi, sürdürülebilir su kullanımını teşvik etmeyi, su ile ilgili çevrenin korunmasını ve iyileştirilmesini artırmayı, kirliliğin azaltılmasını ve sellerle kuraklıkların etkilerinin azaltılmasını hedeflemektedir (Europa, 2010a). 2000 yılı itibarıyla AB üyesi ülkelerde, su yönetimine yönelik yeni bir çerçeve oluşturan yönerge, su yönetiminde ve su kaynaklarının planlanmasında siyasi sınırlar ve tercihler yerine havza bazında yönetim ve düzenlemelerin eşgüdümlü bir şekilde ele alındığı bir sistem önermektedir (Corrljé vd., 2007:1503). Özellikle kamuoyunun bilgilendirilmesi ve önemli kararların yüksek düzeyde katılımı alınması konusunda getirdiği prensiple yönerge sürecin girdi ve çıktılarıyla daha iyi anlaşılmasını, alınan kararların daha doğru olmasını hedeflemektedir (Ast and Boot, 2003: 555). Bu yönergenin yürürlüğe girmesiyle birlikte daha önceden hayata geçirilmiş olan bazı düzenlemeler aşamalı olarak kaldırılmış (Directive 2000/60/EC, article 22) böylece su politikasının yönetiminde çok daha bütüncül bir yaklaşım geliştirilmiştir⁶.

Sel Yönetimi ve Değerlendirmesi Yönergesi (2007/60/EC): Sel ve taşkınların yönetimi ve özellikle nehir ve kıyı kaynaklı taşkınların oluşma riskini azaltmayı amaçlamayan yönerge ayrıca şehirlerdeki her tür su ve kanalizasyon taşkınların riskini de ölçme ve değerlendirmeyi hedeflemektedir. 2007 yılında yürürlüğe giren bu yönerge Su Çerçeve Yönergesiyle eşgüdümlü bir koruma ve yönetim sağlanması için öncelikle risk altındaki bölgelerin sel yönetim plan ve haritalarının havza bazında oluşturulmasını hedeflemektedir (Europa 2007a).

Kentsel Atık Su Arıtma Yönergesi (91/271/EEC): 21 Mayıs 1991 tarihli bu düzenlemenin amacı, kentsel atık suların toplanması ve arıtılması ile aynı karakterdeki bazı endüstriyel atık suların boşaltılmasını düzenleyerek, yüzeydeki iç ve kıyı sularını korumaktır. Deşarj hacmine göre değişmekle birlikte ötrofikasyondan kaynaklanan su kirliliğinin ikinci en önemli nedeni olan kentsel atıkların olumsuz etkilerine karşı çevreyi korumayı hedeflemektedir. Yönerge, nüfusu 2000'in üzerindeki yerleşim yerleri için kanalizasyon şebekelerinin bulunmasını ve atık sular için biyolojik arıtma sistemlerinin kurulmasını öngörmekte ayrıca daha hassas olarak belirlenen bölgelerde ise daha ileri arıtma sistemlerinin devreye girmesini düzenlemektedir (Europa 2007b).

İçme Suyunun Kalitesine İlişkin Yönerge (98/83/EC): 3 Kasım 1998 tarihli bu yönerge insani tüketim amacıyla su kullanımına yöneliktir. Yönerge insanların tüketeceği suyun sağlıklı ve temiz olmasını sağlayarak insan sağlığını suyun her türlü kirliliğinden kaynaklanan yan etkilerinden

6 Su çerçeve yönergesiyle birlikte 2013 yılı sonunda Tehlikeli Maddelerin Deşarjına Karşın Ortamın Korunması Yönergesi (2006/11/EC) ve Diğer Maddeler: Yeraltı Sularının Korunması Yönergesi (80/68/EEC) yürürlükten kalkacağı için çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu yönergeler incelenmeyecektir.

korumayı amaçlamaktadır. Yönerge uyarınca üye devletler, suyun herhangi bir mikroorganizma, parazit ya da insan sağlığını riske atacak herhangi bir madde içermemesini sağlayacaklardır. Yönerge, bazı parametreler için minimum kalite standartları getirmekte ayrıca üye ülkelere, gerektiğinde insan sağlığının korunması amacıyla yönergede yer almayan parametreler için değerler belirleme imkânını vermektedir. Yönergeye göre, üye ülkeler içme suyu kalitesini izlemeli ve minimum kalite standartlarına uyulmasını sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdürler. Yönerge ayrıca suyun standartları karşılamadığı durumlar için iyileştirici önlemler almayı ve eğer insan sağlığı için potansiyel bir tehlike mevcut ise suyun kullanımına sınırlama getirilmesini gerektirmektedir (Europa 2011a; Eğerci, 2006:24).

Yüzme Sularının Kalitesine Yönelik Konsey Yönergesi (76/160/EEC): 8 Aralık 1975 tarihli bu yönerge ile Birlik düzeyinde yüzme sularının gözlemlenerek, buralardaki suları korumak, kirlilik düzeyini azaltmak ve suların kirlilik derecesi konusunda halkın bilinçlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu amaçla yönerge ile AB genelinde tedavi amaçlı olanlar ve yüzme havuzlarında kullanılan sular dışındaki yüzme amacıyla kullanılan suların kalitesinin güvence altına alınması için bakteriyolojik, kimyasal ve fiziksel su kalitesi standartları ortaya konmaktadır. Çevre kalitesini ve insan sağlığını daha iyi korumayı hedefleyen Birlik, söz konusu yönergeyi yüzme sularının kalitesini güvence altına almak için daha sıkı düzenlemeler getiren ve su çerçeve yönergesi ile bütünleşik 2006/7/EC sayılı yönerge ile 31 Aralık 2014 de değiştirmeyi planlamaktadır (Europa 2011b).

Balık Yetiştiriciliği İçin Uygun Su Yönergesi (2006/44/EC): Balık Yaşamının Desteklenmesine İlişkin Konsey Yönergesinin (78/659/EC) yerine geçen 6 Eylül 2006 tarihli bu yönerge suyollarına ve göllere yönelik kalite standartlarını ortaya konmaktadır. Yönerge balık yaşamını desteklemek ve korumak için iyileştirilmeye ihtiyaç duyan tatlı suları hedef almaktadır. Su ile ilgili yaşam için tatlı su kalitesinin hayati olduğu gerçeğinden yola çıkan AB, suyollarında ve göllerde balık varlığını dengeli bir şekilde geliştirmek için belirli kriterler geliştirmiştir. Bunlar; belirlenmiş çeşitli balık türlerinin yaşadığı sular için fiziksel ve kimyasal parametreler, referans değerler ve zorunlu değerler, analiz ve kontrol yöntemleri ile minimum örneklem ve ölçüm sıklığına yönelik kriterlerdir (Europa 2011c).

Kabuklu Canlıların Yaşadığı Sulara İlişkin Konsey Yönergesi (2006/113/EC): Kabuklu canlıların yaşadığı suların kalite değerlerine ilişkin ilk düzenleme, 30 Ekim 1979 tarih ve 79/923/EEC sayılı Konsey yönergesidir. 12 Aralık 2006 tarihli ve 2006/113/EC sayılı yönergeyle, bu yönerge ve diğer düzenlemeler birleştirilmiştir. 2006/113/EC sayılı yönergenin amacı, üye ülkeler tarafından kabuklu deniz ürünlerinin yaşadığı sular olarak tanımlanan tuzlu sular ve kıyı suları ile suda yaşayan kabuklu canlıların korunmasını sağlamak ve bu amaçla alınan tedbirler neticesinde daha kaliteli ürün elde edebilmektir. Yönerge bu amaca ulaşılması için üye ülkeler tarafından uyulması gereken parametreler (PH, sıcaklık, renk, askıda katı madde, çözünmüş oksijen, bazı maddelerin varlığı, kabuklu canlıların lezzetini etkileyen maddeler vb.) için başvurulacak analiz yöntemi ve numune alım sıklığına ilişkin bilgiler içermektedir (Europa 2011d).

Deniz Stratejisi Çerçeve Yönergesi (2008/56/EC): 17 Eylül 2008 tarihli bu yönerge denizlerde çevre politikası alanında ortak bir topluluk eylem planı oluşturmayı hedeflemektedir. Birlik, deniz çevresinin korunması için ortak hedefler çerçevesi ortaya koymuştur. Yönergeyle gelen stratejik amaç, Avrupa denizlerindeki ekosistemi korumak ve onarmak ile deniz çevresiyle ilintili ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirliği garanti altına almaktır. Bu doğrultuda üye devletler sorumlu oldukları deniz alanlarının gereksinimlerini belirlemek, ilgili bölgelerde, amaçlarla tutarlı yönetim planları hazırlamak, uygulamak ve akabinde bu uygulamaları izlemekle yükümlüdür.

Yönerge; Baltık Denizi, Kuzey Doğu Atlantik, Akdeniz ve Karadeniz diye 4 ana bölüme ayrılan Avrupa denizlerinde, (denizlerin kendi koşullarına göre alt bölümlere de ayrılmasıyla) üye ülkelerin birbirleriyle ve üçüncü ülkelerle eşgüdümlü bir şekilde, sorumlu oldukları deniz sahalarında iyi bir ekolojik durum yaratmak ve bunu korumak zorunda oldukları temelinde ortak ilkeler belirlemektedir.

Yönergeye göre üye ülkeler öncelikle kendi sularının ekolojik durumunu ve bu sulardaki insani faaliyetlerin etkisini değerlendirmek için; suların temel özellikleri (fiziksel ve kimyasal özellikler, hayvan ve bitki türleri ile popülasyonları) suların özelliklerini etkileyebilecek özellikle insan faaliyetleri sonucunda oluşan baskı ve etkiler (toksik ürünlerden kaynaklı kirlenme, ötrofikasyon, yerli olmayan türlerin girişi, gemi çapalarından kaynaklı fiziksel zararlar) ile bu suların kullanımı ve deniz çevresinin bozulmasının ekonomik ve sosyal maliyetlerinin analizini yapacaktır. Bu analizler akabinde üye ülkeler sağlıklı bir ekolojik durum elde etmek için biyolojik çeşitlilik, yerli olmayan türlerin varlığı, besin zinciri, ötrofikasyon, kirleticilerin yoğunluğu ve hidrografik koşulları baz alan ölçülebilir nesnel kriterler geliştirecektir. Yapılan bu analizler ve belirlenen kriterler çerçevesinde üye devletler denizlerdeki sağlıklı ekolojik durumu elde etmek için belirlenmiş deniz bölgeleri ve alt bölgeleri ile tutarlı ve kesin takvime bağlı hedefler belirleyecektir. Belirlenen bu hedeflere ulaşmak için ekonomik ve sosyal sonuçları da göz önüne alan önlemler programı hazırlanarak hayata geçirilecek ve oluşturulan stratejinin unsurları 6 yılda bir gözden geçirilerek izlenecektir (Europa 2008).

Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesine Yönelik Deniz Güvenliği Yönergesi (2002/84/EC): 5 Kasım 2012 tarihli bu yönerge ile Birliğin deniz güvenliği mevzuatı, uluslararası sözleşmelerdeki ve diğer protokollerdeki değişiklikler ve yeni düzenlemelerde göz önüne alınarak güncellenmiştir. Yönergeyle Birliğin deniz güvenliği, gemilerden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi, gemilerdeki yaşam ve çalışma koşullarına ilişkin mevzuat uygulamalarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Europa 2005).

Gemi Kaynaklı Kirlilik ve İhlaller İçin Cezalar Getirilmesi Yönergesi (2005/35/EC): 7 Eylül 2005 tarihli bu yönerge ile Birlik, AB sularında yol alan gemilerden kaynaklanan petrol ve diğer zararlı maddelerin deşarjı ile oluşan çevre kirliliği konusundaki cezai yaptırımları düzenlemiştir. Yönerge bayrağına bakılmaksızın her tür gemiye uygulanır. Askeri gemiler hariç olmak üzere zararlı maddelerin deşarjı AB ülkelerinin iç suları, limanları, kara suları, AB ülkelerinin münhasır ekonomik alanı, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile oluşturan deniz hukuku çerçevesindeki transit geçişlerin tamamında yasaklanmıştır (Europa 2010b).

Deniz Güvenliği için Gemilerde Organokalay Bileşiklerinin Yasaklanması Yönergesi (EC 782/2003): 14 Nisan 2003 tarihli bu yönerge ile Birlik, organokalay bileşiklerin⁷ çevre ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve/veya azaltmak için Birlik limanlarına üzerinde bu bileşikler olan gemilerin girişini yasaklamıştır (Europa 2006).

Sanayi Salınımları Yönergesi (2010/75/EU): AB, 24 Kasım 2010 tarihli bu yönerge ile bütünlük bir kirlilik önleme ve kontrolü sağlamak için, büyük kirlilik potansiyeli olan sanayi faaliyetleriyle ilgili yükümlülükleri belirlemektedir. Yüksek düzeyde çevre ve sağlık korumasını

7 Organokalay bileşikler tekneler ve aklar üzerinde kullanılan anti kirlenme boya boyalıdır. Deniz yaşamı için oldukça zararlı olan bu maddeler gemilerin gövdesine yapışan canlıların (örneğin yosunlar, yumuşakçalar vb) geminin hızını kesmesini engellemek için gemi yüzeyindeki boyalara katılır. Organokalay bileşiklerin yarattıkları çevre sorunları hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Yalçın Duydu, Organokalay Bileşiklerin Yarattıkları Önemli Çevre Sorunları, Ankara Ecz. Fak. Der. 22,1-2(1993). ss.51-65

hedefleyen yönerge, bu amaçla atmosfer, su ve toprağa bırakılan sanayi ve tarımsal kaynaklı kirleticileri en aza indirmeyi hedeflemektedir. 2013 yılı sonuna kadar geçerli olan bütünleşik kirlilik koruma ve kontrol yönetmeliği ve daha başka 6 adet yönergeyi bir araya getiren sanayi salınımları yönergesi ekinde tanımlanan ve ciddi kirlilik potansiyeline sahip olan enerji, metal, maden, kimya sanayileri ile atık yönetimi ve hayvan yetiştiriciliği gibi sektörlerle ilgili düzenlemeler getirmiştir. Yönergenin istinasını ise yeni ürün ve süreçlerin test edildiği Ar-Ge faaliyetleri oluşturmaktadır (Europa 2011e).

Yüzey Suyu İçin Geçerli Çevresel Kalite Standartları Yönergesi (2008/105/EC): 16 Aralık 2008 tarihli bu yönergeye göre Komisyon, AB'deki yüzey sularında çevre ve sağlık için önemli bir risk teşkil eden bazı kimyasal maddelerin miktarını sınırlamak amacıyla çevresel kalite standartları belirler. Bu yönerge yüzey sularındaki kesin kirletici olan ve kirletici olarak önemli risk taşıdığı tespit edilen, (Su Çerçeve Yönergesiyle belirlenmiş kurşun, cıva, nikel ve bileşikleri, benzen, poliaromatik hidrokarbonlar ve DDT'yi de içeren 33 öncelikli madde ve 20 tehlikeli madde) maddelere yönelik çevresel kalite standartları tespit etmektedir. Uzun dönemli kalite sağlamak için söz konusu maddelerin bir yıllık süre üzerinden hesaplanan ortalama yoğunlaşma derecesi ile kısa dönemli kalite sağlamak için de söz konusu madde ile ilgili yoğunlaşma üst sınırları belirlenmiştir (Europa 2009).

Yeraltı Sularının Kirliliğe Karşı Korunmasını Düzenleyen Yönerge (2006/118/EC): AB 12 Aralık 2006 tarihli bir yönerge ile yeraltı sularının korunması ve kontrolüne yönelik, yeraltı sularının kimyasal durumunu değerleyen ve kirletenlerin düzeyini azaltacak önlemler içeren bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu amaçla yönerge; yeraltı suyunun kimyasal durumunu değerlendirmek için kriterler ile bu sularda ortaya çıkan önemli ve sürekli yukarı doğru olan eğilimleri ve bu eğilimleri tersine çevirmek için başlangıç noktası tanımlayan kriterleri ve yeraltı suyuna kirleticilerin dolaylı deşarjının (toprak ve toprakaltı sızma şeklinde) önlenmesi ve sınırlandırılmasına yönelik hükümleri düzenlemektedir (Europa 2007c).

(EC)No:648/2004 Deterjanlar Tüzüğü: 31 Mart 2004 tarihli bu düzenleme ile AB, deterjan ve diğer temizlik ürünlerinde bulunan yüzey aktif maddelere (surfaktan) yönelik su ile ilgili ortamı daha etkin korumak için düzenlemeler getirmiştir. Tüzük ayrıca tüketicilerin, deterjanlarda yer alan daha iyi koku ve ürün koruması sağlayan, ama bunu yaparken de alerjiye neden olabilen maddeler hakkında bilgi almasını sağlayan etiketler ve erişim sayfasında ayrıntılı bilgiler sunulmasıyla ilgili düzenlemeler getirmiştir (Europa 2010c).

Nitrat Yönergesi (91/676/EEC): Tarımsal kaynaklardan gelen nitratın sebep olduğu kirliliğe ilişkin 2 Aralık 1991 tarihli düzenlemenin amacı, tarımsal kaynaklardan gelen nitratın sebep olduğu kirliliğe karşı suların korunması ile nitratın neden olduğu kirliliğin önlenmesi ve azaltılmasıdır. Su çerçeve yönergesinin bir parçası olan yönerge bu amaçla iyi tarım uygulamalarını teşvik ederek ve iyi tarım uygulamaları hakkında düzenlemeler getirerek yeraltı ve yüzey sularının tarımsal kaynaklı nitratlar tarafından kirletilmesini engellemeyi hedeflemektedir (Europa 2013).

Sürdürülebilir su kullanımı açısından doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilecek bir diğer önemli konu ise su bazlı yapılan taşıma faaliyetlerinin özellikle yüzey sularında yarattığı olumsuzluklardır. Birlik düzeyinde bu konuyla ilgili birçok düzenleme bulunmakla birlikte bu çalışmanın konusu ve amacını aşacağından çalışmaya dâhil edilmemiştir.

5. Türk Su Mevzuatı ve Müzakere Sürecinde Yapılan Değişiklikler

Türkiye’de su mevzuatı açısından, başta insan sağlığının korunması olmak üzere, çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğal kaynakların korunması için kaynağını Anayasadan alan birçok kanun ve yönetmelik bulunmaktadır. Zaman içerisinde (hâlihazırda bulunan birçok eksikliğine rağmen) Türkiye’de ekolojik dengenin sürdürülebilirliği çerçevesinde su kaynaklarının kalite ve miktarının korunmasını hedefleyen bir su kaynakları yönetimi oluşturulmuştur. Bununla birlikte su kaynakları yönetiminde 70’in üzerindeki yasa ve yönetmelik ile kurum ve kuruluşun etkili olması (Karadağ, 2006: 210) su kaynakları yönetimi konusunda arzu edilen etkinliğin gerçekleşmesine engel olmaktadır.

Türkiye’de su kaynakları yönetimini belirleyen yasal düzenlemeler incelendiğinde 3 ana dönemle karşılaşılmaktadır. Birinci dönem, cumhuriyetin kuruluşundan sonraki yaklaşık 30 yıllık zaman dilimini içermektedir. Bu dönemde, çerçeve kanunlar çıkarılarak su yönetimi yasal bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. İkinci dönem yaklaşık olarak 1950’li yılların ortalarından başlayıp 1980’lerin ortasına kadar süren, su kaynaklarının sistematik olarak geliştirilmesini hedefleyen bir dönemdir. Bu dönemdeki en önemli gelişme Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün (DSİ) 1954 yılında kurulmasıdır. İkinci dönemdeki temel yaklaşım su kaynaklarından optimum düzeyde faydalanma üzerine oturtulmuştur. Bu dönemde yeraltı suları ile de ilgili yasal düzenlemeler yapılarak söz konusu suların kontrolü DSİ’ye bırakılmıştır. 1980’li yılların ortalarına gelindiğinde çevre konusu ve su kalitesi gibi kavramların ülke gündemine girmesiyle beraber halen içinde bulunulan üçüncü döneme girilmiştir. Bu dönemin temel konusu tıpkı bir önceki dönemde olduğu gibi su kaynaklarının geliştirilmesi olmakla birlikte, su kalitesinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi de önem kazanmaya başlamıştır (Sümer, 2013: 36-37). Üçüncü dönemde dünyada küreselleşme ve bölgeselleşme yönünde yaşanan hareketler ve bunların en önemlilerinden olan AB üyelik süreci Türkiye’nin çevre ve su politikalarını 1990’lı yıllardan itibaren ciddi biçimde etkilemeye başlamıştır. Özellikle 2005 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlamasından sonra Türkiye’nin tüm müktesebatı tam üye olmadan önce ulusal mevzuata aktarma yükümlülüğünde olması su politikaları ve mevzuatı üzerindeki AB etkisini daha da kuvvetlendirmiş durumdadır (Orsam, 2012:10). 21 Aralık 2009 tarihinde İsveç dönem başkanlığında Çevre Faslına müzakerelere açılması (AB Bakanlığı, 2013a) Türk su mevzuatı üzerindeki AB etkisini daha da artırmıştır (Güneş, 2010:9).

Türk Çevre Mevzuatında önemli bir yere sahip olan su mevzuatı genel olarak dört ana başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar; yasa, yönetmelik, tebliğ ve standartlardır (Eğerci, 2006:38). Çalışmanın bu kısmında bu düzenlemeler kısaca ele alınacaktır.

Türkiye’de su hukuku ile ilgili düzenlemelere değinmeden önce, çevrenin korunmasının anayasal çerçevesini ortaya koyan 1982 Anayasasının 56. Maddesine değinilmelidir. Burada herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu ve ilaveten çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu belirtilmiştir. Anayasa’nın bu hükmüyle ilintili olarak 5491 sayılı Çevre Kanununun 9. maddesinde çevrenin korunmasına yönelik su ile ilgili genel düzenlemeler yapılmış ve bakanlar kurulunun yetkileri belirlenmiştir. Su kaynaklarının sahipliğiyle ilgili bir düzenleme içeren 4721 sayılı medeni kanunun 756. maddesindeki hüküm “Kaynaklar, arazinin bütünleyici parçası olup, bunların mülkiyeti ancak kaynadıkları arazinin mülkiyeti ile birlikte kazanılabilir... Yeraltı suları, kamu yararına ait sularandır. Arza malik olmak, onun altındaki yeraltı sularına da malik olmak sonucunu doğurmaz. Arazi maliklerinin yeraltı sularından yararlanma biçimi ve ölçüsüne ilişkin özel kanun hükümleri saklıdır.” şeklindedir.

Türk Su Mevzuatını oluşturan en eski düzenleme 1926 tarih ve 831 sayılı Sular Kanunu'dur. Söz konusu kanun ile şehir kasaba ve köylerde kamu su temininden sorumlu kişi ve kuruluşlar ve bunların sorumlulukları belirlenmiştir. Cumhuriyetin erken dönem sağlık politikalarının oluşumunda önemli bir yer tutan 1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu; genel sağlıkla ilgili düzenlemelerde bulunmakla birlikte Türk su mevzuatını ilgilendiren düzenlemeler de içermektedir.

167 Sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun ile yeraltı sularının umumi nitelikte sular olup, devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu belirtilmiştir. Söz konusu kanun ile yeraltı sularının her türlü kullanımı, korunması, araştırılması ve tescili ile ilgili işler düzenlenmektedir.

1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu ile su ürünlerinin korunması, çıkarılması ve kontrolüne yönelik hususları düzenlemiştir. Bu kanunun çeşitli maddeleri 1986 ve 2003 yıllarında revize edilmiştir.

Deniz emniyetinin sağlanması ve deniz kirliliğinin önlenmesi konusundaki uluslararası hukuk ve iç hukuktan doğan hak ve yükümlölükler göz önünde bulundurularak oluşturulan 5312 sayılı Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Tazminine İlişkin Kanun ile; acil durumlarda gemilerden ve kıyı tesislerindeki faaliyetlerden kaynaklanan kirlenme tehlikesini ortadan kaldırmak veya kirlenmeyi azaltmak, sınırlamak ve gidermek üzere uygulanacak müdahale ve hazırlıklı olma esasları belirlenmiştir. Ayrıca yine kanun ile olay sonucu ortaya çıkan zararların tespit ve tazmin esasları ile uluslararası yükümlölüklerin yerine getirilmesi esasları ve kanun kapsamına giren kişilerle kurum, kuruluş, gemi ve tesislerin yetki, görev ve sorumlulukları belirlenmektedir.

Yukarıda kısaca değinilen kanunlara ilaveten; 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Koruma Kanunu, 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu, 7478 sayılı Köy İçme Suları Hakkında Kanun, jeotermal ve doğal mineralli su kaynaklarının etkin bir şekilde aranması, araştırılması, geliştirilmesi, üretilmesi, korunması, bu kaynaklar üzerinde hak sahibi olunması ve hakların devredilmesi, çevre ile uyumlu olarak ekonomik şekilde değerlendirilmesi ve terk edilmesi ile ilgili usul ve esasları düzenleyen 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gereken her türlü tesisi kurmak, kurulu olanları devralmak ve bir elden işletmek ile ilgili esasları belirleyen ve 1986 yılında yapılan düzenlemeyle tüm büyükşehir belediyelerine uygulanan 2560 sayılı İSKİ kanunu, 1053 sayılı Belediye Teşkilâtı Olan Yerleşim Yerlerine İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu Temini Hakkında Kanun ile 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu da Türk su mevzuatını düzenleyen önemli yasalardandır. Bugün özellikle yerel düzlemde belediye ve büyükşehir belediyelerinin çevre, su ve atık su özelindeki görevleri sürdürülebilir su kullanımı açısından büyük önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsedilen yasalara ilaveten yönetmelik, yönerge ve tebliğ şeklinde birçok yasa altı düzenleme de bulunmaktadır. Özellikle AB ile müzakerelerin başlamasından sonra birçok yasa altı düzenleme güncellenmiş ve müktesebata uyumlu hale getirilmiş bulunmaktadır.

Türkiye'deki su kaynaklarının korunması yönündeki hukuki düzenlemelerin en önemlilerinden birisi olan Su Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkartılmıştır. Bu yönetmelik ile yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin her türlü kullanım amacıyla korunması, etkin kullanımının sağlanması ve kirlenmesinin önlenmesi hedeflenmektedir. Bu yönetmelikle ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri ile uyumlu bir şekilde su kirliliğinin kontrolü

esaslarının belirlenmesi için gerekli olan hukuki ve teknik esasları ortaya koyulmuştur. Yönerge ile ötrofikasyonun önlenmesi, yüzeysel su kaynaklarının kirlenmesinin önlenmesi, yeraltı sularının korunması, belli bir kaliteyi idame ettirerek alıcı ortamın korunması, çevreye verilecek kirlenici miktarını sınırlayarak atık suların kontrol altına alınması, kirlenici kaynaklarda kirlenici miktarını azaltacak teknik ve idari önlemleri alarak kirlenici kaynakların kontrol altına alınması amaçlanmıştır.

2005 tarihli Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği; özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)'nin uygulanmasına yönelik, uluslararası öneme sahip olsun veya olmasın tüm sulak alanların korunması, geliştirilmesi ve bu konuda görevli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve eşgüdüm esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

AB müktesebatına uyum çerçevesinde son dönemde çıkarılmış bir yönerge olan 2012 tarihli Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik iyi durumda olan yeraltı sularının mevcut durumunun korunması, yeraltı sularının kirlenmesinin ve bozulmasının önlenmesi ve bu suların iyileştirilmesi için gerekli esasları belirlemek amacıyla oluşturulmuştur.

2012 yılında çıkarılan bir diğer önemli yönerge olan İçme Suyu Elde Edilen veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik söz konusu sularla ilgili esasları, kalite kriterlerini ve bu suların içme ve kullanma suyu olarak kullanılabilmesi için uygulanması gereken artıma sınıflarını tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur.

2005 tarihli İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik, söz konusu suların teknik ve hijyenik şartlara uygunluğu ile suların kalite standartlarının sağlanması, kaynak suları ve içme sularının üretilmesi, ambalajlanması, etiketlenmesi, satışı, denetlenmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemek amacıyla yayımlanmıştır. Bu yönetmelik, kaynak suları, içme suları ve içme-kullanma suları ile ilgili hükümleri kapsamakta olup doğal mineralli sular, kaplıca ve içmece suları ile tıbbi amaçlı suları kapsam dışında bırakmıştır.

2006 tarihli Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği'nin amacı kentsel atıksuların toplanması, arıtılması ve deşarjı ile belirli endüstriyel sektörlerden kaynaklanan atıksu deşarjının olumsuz etkilerine karşı çevreyi korumaktır. Söz konusu yönetmelik, kanalizasyon sistemlerine boşaltılan kentsel ve belirli endüstriyel atıksuların toplanması, arıtılması ve deşarjı, atıksu deşarjının izlenmesi, raporlanması ve denetlenmesi ile ilgili teknik ve idari esasları belirlemektedir.

AB müktesebatına uyum çerçevesinde 2012 yılında çıkarılmış olan bir diğer yönetmelik olan Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği açık deniz haricindeki bütün yüzeysel sular ile kıyı ve geçiş sularını kapsamaktadır. Söz konusu yönetmelikle, yüzeysel sular ile kıyı ve geçiş sularının biyolojik, kimyasal, fiziko-kimyasal ve hidromorfolojik kalitelerinin belirlenmesi, sınıflandırılması, su kalitesinin ve miktarının izlenmesi, bu suların kullanım maksatlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde koruma kullanma dengesi de gözetilerek ortaya konulması, korunması ve iyi su durumuna ulaşılması için alınacak tedbirlere yönelik usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Birliğin Su Çerçeve Yönergesine uyum için çıkarılmış bir diğer önemli yasa altı düzenleme ise Su Havzalarının Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik'tir. 2012 yılında çıkarılan bu yönetmeliğin amacı, yüzeysel sular ve yeraltı sularının bütüncül bir yaklaşımla miktar, fiziksel, kimyasal ve ekolojik kalite açısından korunması ve su havzaları yönetim planlarının hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Ayrıca yukarıda kısaca özetlenen hukuki düzenlemelere ilaveten, ilgili yönetmeliklerin tebliğleri, Türk Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanmış standartlar ve bunlara ek olarak doğrudan su sektörüyle ilişkili olmamalarına karşın konuyla ilgili olmaları nedeniyle 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (23 Temmuz 2005 tarih ve 25531 sayılı RG) ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu (24 Aralık 2004 tarih ve 25680 sayılı RG) da Türk su mevzuatı içerisinde bulunan düzenlemelerdir.

6. Türk Su Politika ve Mevzuatının AB Politika ve Mevzuatıyla Uyum

2009 yılında çevre faslının müzakerelere açılmasından sonra Türk Su Mevzuatının AB mevzuatıyla uyumlaştırılması konusunda önemli mesafe alınmış bulunmaktadır. Bu amaçla, Su Çerçeve Yönergesine uyum için 2012 yılında Su Havzalarının Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik, Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği ile İçme Suyu Elde Edilen veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelikler yayımlanmıştır. Yine AB su mevzuatında önemli bir yere sahip olan Kentsel Atıksu Aritma Yönergesine uyum amacıyla 2010 yılında Atıksu Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlemesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır. Su kalitesiyle ilgili Birlik düzeyindeki önemli bir düzenleme olan İçme Suyu Yönergesine uyum için 2005 yılında İnsani Tüketim Amaçlı Suyun Kalitesine İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır. Birlik düzeyindeki tarımsal kaynaklı su kirliliğine yönelik olarak çıkarılmış olan Nitrat Yönergesine karşılık gelen Türk mevzuatındaki 2004 tarihli Tarımsal Kaynaklı Nitratın Neden Olduğu Kirliliğe Karşı Suların Korunması Yönetmeliği tam bir uyum sağlamamakta olup ilerleyen süreçte gerekli uyumlaştırmanın yapılması gerekecektir. Yüzme suları ile ilgili AB mevzuatına uyum için AB'nin Yüzme Suyu Yönergesi, 2006 yılında Yüzme Suyu Kalitesine İlişkin Yönetmelik aracılığıyla Türk mevzuatına aktarılmıştır. 2012 yılında Birliğin Yeraltı Suları Yönergesine uyum sağlamak için Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. Su Çerçeve Yönergesiyle birlikte 2013 yılı sonunda ortadan kalkacak olan Tehlikeli Maddelerin Deşarjına Karşın Ortamın Korunması Yönergesine uyum için 2005 yılında Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği çıkarılmış 2010 yılında ise revize edilmiştir. AB'deki yüzey sularında çevre ve sağlık için önemli bir risk teşkil eden bazı kimyasal maddelerin miktarını sınırlamak amacıyla çevresel kalite standartları belirleyen Yüzey Suyu İçin Geçerli Çevresel Kalite Standartları Yönergesi'ne uyum sağlamak için 2012 yılında Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği yayımlanmıştır. 2008 yılında AB'nin Kabuklu Canlıların Yaşadığı Sulara İlişkin Konsey Yönergesi'ni ulusal mevzuata aktarmak için Kabuklu Su Ürünlerinin Yaşadığı Suların Kalitesi hakkında Tebliğ yayımlanmıştır (AB Bakanlığı, 2013b:7-8).

AB tarafından yayımlanan 2011 yılına kadarki ilerleme raporlarında su kalitesi konusunda hep çok sınırlı bir ilerleme olduğu ve su yönetimine ilişkin kurumsal eşgüdüm ve düzenlemelerde sorunlar yaşandığı vurgulanmıştır (European Commission, 2011:100; European Commission, 2010:89). 2012 ilerleme raporunda ise yukarıda bahsi geçen nehir havzası yönetimi ve yer altı suları ve içme suyuna ilişkin yeni su mevzuatının kabul edilmesiyle birlikte, su kalitesi konusunda iyi seviyede ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte raporda su yönetimine ilişkin kurumsal çerçevenin nehir havzası düzeyinde henüz örgütlenemediği ve su sektörünün Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (kurucu KHK no:644) bünyesinden ayrıldıktan sonra önemli eşgüdüm sorunları yaşadığı vurgulanmıştır (European Commission, 2012:82).

Yukarıda bahsedilen eşgüdüm sorunlarının çözülmesi için 2011 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı (kurucu KHK no:645) bünyesinde Su Yönetimi Genel Müdürlüğü ve 2012 yılında ise

başbakanlık genelgesiyle Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Ayrıca su ile ilgili, geleceğe yönelik yapılacak çalışmaların yönlendirilmesi, takip edilmesi, Türkiye'nin kısa ve uzun dönemli su yönetimi stratejisinin geliştirilmesi, su yönetimi ile ilgili görev yapmakta olan kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanmasına yönelik bilgi üretmek amacıyla Türkiye Su Enstitüsü kurulmuştur. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen gerekli finansal ve insan kaynağının sağlanması zaman alacağından arzu edilen sonuçlara kısa vadede ulaşılamayacağı bir gerçektir.

Bugün gelinen noktadaki tüm olumlu gelişmelere rağmen Türkiye AB'nin su kalitesine odaklanmış politikalarına tam uyum sağlayamamıştır. En önemli eksikliklerin başında Su Çerçeve Yönergesiyle uyumlu bir Çerçeve Su Kanunu'nun yasalaşamaması gelmektedir. Aslında geçmişten günümüze TEMA, USİAD ve DSİ gibi kuruluşlar tarafından kapsamlı su kanunları hazırlanıp kamuoyu ve karar vericilerin gündemine sunulmuş olursa da hükümetlerin su yönetiminde yapılacak bir reformu çok acil olarak değerlendirmemeleri nedeniyle bu öneriler yasalaşamamıştır (ORSAM, 2012:11). AB ile müzakerelerde 2009 yılı sonunda çevre faslının açılmasından sonra 2013 yılına kadar çıkarılması taahhüt edilen Çerçeve Su Kanunu (AB Bakanlığı, 2010) için 2012 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından bir taslak hazırlanmış ama bu çalışmanın hazırlandığı tarihe kadar meclise getirilmemiştir. Böyle bir kanunun eksikliği Türk su hukukunu genel bir çerçeve ve bütüncül bir yaklaşımdan yoksun bırakmaktadır. Çıkarılması planlanan bu Çerçeve Su Kanunu ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer önemli husus ise Su Çerçeve Yönergesinde öngörülen uluslararası havza yönetimi modeli için Türkiye'nin yaşadığı çekinceler nedeniyle tam üyelik gününe kadar tedrici bir uyum planlandığıdır (AB Bakanlığı, 2010; Güneş, 2010:14). Türkiye'nin AB'ye tam üye olma sürecinin gereğinden fazla uzaması ve bazı müzakere başlıklarının açılmasında yaşanan sorunlar da göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin su kaynakları üzerindeki mutlak yetkisinin AB kurumlarıyla paylaşılması konusunda çekince göstermesi ve uluslararası nehir havzaları yönetimi konusunu tam üyelik sonrasına bırakması su konusunda önceden beri devam eden dış politikayla uyumlu bir durumdur.

Son olarak vurgulanması gereken bir diğer konu ise, gerek yeni hazırlanan Su Kanunu tasarısının gerekse mevcut mevzuatın AB çevre hukukunun katılım ilkesine daha fazla yer vermesi gerektiğidir. Suların korunması ve yönetimi gibi sadece insanoğlu için değil tüm yaşam için hayati bir olgu olduğu göz önünde bulundurularak halkın planlama, yürütme, uygulama, kontrol ve denetleme süreçlerine katılımını sağlayacak yasal ve kurumsal mekanizmaların oluşturulması ve etkin olarak işletilmesi hem demokratik meşruiyete hem de kaynakların hakça ve daha şeffaf bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç

AB'nin temellerinin atıldığı 1950'li yıllarda çevre konusu dünyanın gündeminde olmadığından kurucu antlaşmalarda (AAET'yi kuran Roma Antlaşması hariç) çevreyle ilgili doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. 1970'li yıllarda ise çevre konusu dünyadaki gelişmelere paralel olarak AB'de önem kazanmaya başlamış ve ilerleyen süreçte sürekli gelişerek mevzuatın önemli bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde Birlik düzeyinde çevre konusundaki düzenlemeler sosyal, ekonomik, teknik, sağlık, v.b. birçok boyutu olan bütüncül bir politika alanıdır. AB iklim değişikliği ile mücadele, sürdürülebilir kalkınma, atık yönetimi, hava kirliliği, suyun korunması ve yönetimi, biyolojik çeşitlilik ve doğanın korunması, toprakların korunması, sivil savunma, gürültü kirliliği ve üçüncü ülkelerle işbirliği gibi konulara yönelik 200'ün üzerinde yönerge ve tüzük çıkarmıştır.

Çevre mevzuatındaki en önemli ve kapsamlı düzenlemelerin yapıldığı konulardan biri de su kullanımı ve yönetimiyle ilgili ilke ve kuralları belirleyen mevzuattır. Zaman içinde gelişen ve evrilen AB su politikası, Su Çerçeve Yönergesi'nin kabul edilmesinden sonra tüm suların (iç yüzey suları, geçiş suları, kıyı suları ve yeraltı suları) havza bazında bütünlük bir şekilde korunmasını düzenleyen bir yapıya kavuşmuştur. Bu yönergeden sonra su yönetiminde ve su kaynaklarının planlanmasında siyasi sınırlar ve tercihler yerine havza bazında yönetim ve düzenlemeleri eşgüdümlü bir şekilde ele alan; su ile ilgili ekosistemlerin kötüleşmesini önlemeyi, sürdürülebilir su kullanımını teşvik etmeyi, su ile ilgili çevrenin korunmasını ve iyileştirilmesini artırmayı, kirliliğin azaltılmasını ve sellerle kuraklıkların etkilerinin azaltılmasını hedefleyen bir sistem oluşturulmuştur. Bu yönergeyle birlikte alınan kararlarda kamuoyunun bilgilendirilmesini ve yüksek katılımını hedefleyen bir yapıya geçilmiş, aşamalı olarak bazı yönergeler kaldırılmış bazıları ise yeniden düzenlenerek havza bazında daha bütüncül bir su yönetimine geçilmiştir.

Türkiye'deki çevre ile ilgili düzenlemeler değerlendirildiğinde başta insan sağlığının korunması olmak üzere, çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğal kaynaklarının korunması için kaynağını anayasadan alan birçok kanun ve yönetmelik olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir su kullanımı açısından değerlendirildiğinde ise Türkiye, tam üyelik müzakerelerinin hali hazırda devam ettiği AB kadar etkin ve gelişmiş olmasa da, ekolojik dengenin sürdürülebilirliği çerçevesinde su kaynaklarının kalite ve miktarının korunmasını hedefleyen bir su kaynakları yönetimi oluşturma yolunda ilerlemektedir. Türkiye'deki önemli sorunlardan biri su kaynakları yönetiminde 70'in üzerindeki yasa ve yönetmelik ile kurum ve kuruluşun etkili olmasıdır. Bu dağınık yapı ve AB'de olduğu gibi suları konu edinen su çerçeve yönergesi benzeri bir çerçeve normun olmayışı sürdürülebilir su kullanımı konusunda arzu edilen etkinliğin sağlanmasını oldukça zorlaştırmaktadır.

1980'li yılların ortalarından itibaren Türkiye'nin gündemine girmeye başlayan su kalitesinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi konusu, özellikle AB üyelik perspektifiyle beraber önem kazanmış ve 2000'li yıllardan sonra yapılan tüm mevzuat düzenlemelerinde etkili olmaya başlamıştır. 2009 yılının sonunda İsveç dönem başkanlığında çevre faslının müzakerelere açılmasının ardından Türk su mevzuatı üzerindeki AB etkisinin daha da arttığı gözlenmektedir. Özellikle Komisyonun yayımladığı 2012 ilerleme raporunda da belirtildiği üzere çalışmada incelenen nehir havzası yönetimi ve yer altı suları ve içme suyuna ilişkin yönetmeliklerin yayımlanmasıyla AB'nin su politikasına uyum konusunda en azından kâğıt üstünde önemli mesafeler kat edilmiştir. Yine bu dönemde Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde, nehir havzası düzeyinde bir su yönetimi için yeniden örgütlenmeye çalışan Türkiye, eşgüdüm ve teknik bilgi sorunlarının çözülmesi için Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu ve Türkiye Su Enstitüsü gibi yapıları oluşturmuştur. Bununla birlikte çalışmada vurgulanan yönetmelikleri çıkarmak ve kurumları kurmak sürdürülebilir su kullanımı açısından yeterli olmamaktadır. Türkiye tıpkı AB'deki gibi suları konu edinen bir çerçeve norm oluşturacak su kanunu yasalaştırmalı ve su yönetimi konusundaki dağınıklığı ortadan kaldırmalıdır. Ayrıca havza bazında su yönetimi için kontrol ve denetleme işlemlerini gerçekleştirmek için gerekli mali kaynaklar ve teknik ekipmanlar sağlanmalı, yeterli sayıda uzman personel istihdam edilmelidir. Hali hazırda birçok AB ülkesinin Su Çerçeve yönergesiyle birlikte gelişen havza bazındaki bütünlük su yönetimi konusunda arzu edilen performansı gösterememesi Türkiye'nin önündeki zorlu yola ışık tutmaktadır.

Türkiye'nin sürdürülebilir su kullanımı konusunda AB politikalarına uyum konusunda yaşadığı ve kendi dış politika tercihlerinden dolayı tam üye oluncaya kadar yaşayacağı uyumsuzluklardan bir diğeri ise uluslararası havza yönetimi modelini kabul etmemesidir.

Son olarak Türkiye su yönetimi konusunda, suyun sadece insanlığın değil tüm canlı yaşamının temeli olduğu bilincinden hareketle, etkin, şeffaf ve sürdürülebilir bir su kullanım sağlamak için sivil toplumun etkin katılımını içeren gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapmalı ve kaynakların tüm canlılar için hakça şeffaf bir şekilde kullanımını sağlamalıdır.

Kaynakça

- AB Bakanlığı (2010) Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1> 16.09.2013 tarihi itibarıyla.
- AB Bakanlığı (2013a) Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum, http://www.abgs.gov.tr/files/KAPB/mevcut_durum_tablo_yatay_web_tr_07_2013.pdf, 16.09.2013 tarihi itibarıyla.
- AB Bakanlığı (2013b) AB Çevre Müktesebatına Uyum Çalışmaları, <http://www.abgs.gov.tr/files/SEPBP/cevrefaslidokumanlar/abcevremuktesebatinauyumcalismalari.pdf>, 16.09.2013 tarihi itibarıyla.
- Ast, J. A. ve Boot, S.P. (2003) "Participation in Water Policy", *Physics and Chemistry of the Earth*, (28):555-562.
- Aubin D. ve Varone F. (2004) "The Evolution of European Water Policy, Towards Integrated Resource Management at EU Level", *National Water Regimes in Europe Transition in Water Rights and Water Policies* içinde. Der. Naf, I. K. ve Kuks, S. Kluwe Academic Publisher, Netherlands.
- Can, H. (2013) Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, Sürat Üniversite Yayınları.
- Casiadi, N. (2010) Avrupa Birliği'nde Su Kaynakları ve Yönetimi: Bütünlük Su Kaynakları Yönetimi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı.
- Castro, P. C. (2009) *European Community Water Policy, The Evolution of the Law and Politics of Water* içinde. Der: Dellapenna J. W. and Gupta J. Springer Science.
- Correlje, A., François, D. ve Verbeke T. (2007) "Integrating Water Management and Principle of Policy: towards an EU Framework?", *Journal of Cleaner Production* 15: 1499-1506.
- Duydu, Y. (1993) "Organokalay Bileşiklerin Yarattıkları Önemli Çevre Sorunları", *Ankara Ecz. Fak. Der.* 22,1-2:51-65.
- Eğerci, P. (2006) Türkiye'nin Avrupa Birliği Su Politikasına Uyum Durumunun Kuramsal ve Yasal Çerçeve Açısından İncelenmesi ve İleriye Yönelik Öneriler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı.
- Ertan, B. ve Ertan, K. A. (2007) "AB Çevre Hukuku", Türkiye-AB İlişkileri Dış Politika ve İyapı Sorunsalları içinde. Der. Mehmet Seyfettin Erol, M.S. ve Efeğil, E., Alfa Yayınları, Ankara.
- Europa (2005) *Maritime Safety: Prevention of Pollution from Ships*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l24270_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibarıyla.
- Europa (2006) *Maritime Safety: Prohibition of Organotin Compounds on Ships*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l24256_en.htm, 09.09.2013 tarihi itibarıyla.
- Europa (2007a) *Flood Management and Evaluation*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28174_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibarıyla.
- Europa (2007b) *Urban Waste Water Treatment*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28008_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibarıyla.
- Europa (2007c) *Protection of Groundwater against Pollution*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28139_en.htm, 10.10.2013 tarihi itibarıyla.

- Europa (2008) Strategy for the Marine Environment, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28164_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2009) Environmental Quality Standards Applicable to Surface Water, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28180_en.htm, 09.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2010a) Water protection and management (Water Framework Directive), http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28002b_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2010b) Ship- Source Pollution and Criminal Penalties, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l24123_en.htm, 09.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2010c) Detergents, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l32025_en.htm 10.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2011a) Quality of Drinking Water, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28079_en.htm#amendingact, 07.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2011b) Bathing Water Quality (until 2014), http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28007_en.htm, 08.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2011c), Water Suitable for Fish-breeding, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28010_en.htm, 08.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2011d) Quality of Shellfish Waters, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28177_en.htm, 07.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2011e) Industrial emissions, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/ev0027_en.htm, 09.09.2013 tarihi itibariyle.
- Europa (2013) Agricultural Nitrates, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28013_en.htm#amendingacts, 10.09.2013 tarihi itibariyle.
- European Commission (2007) Convergence with EU Water Policies Short Guide for ENP Partners and Russia, Berlin.
- European Commission (2010) Turkey 2010 Progress Report, Brussels.
- European Commission (2011) Turkey 2011 Progress Report, Brussels.
- European Commission (2012) Turkey 2012 Progress Report, Brussels.
- European Commission, (2013) Environment, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/index_en.htm, 10.09.2013 tarihi itibariyle.
- GÜNEŞ, A.M. (2008) "Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, 1-2:739-772.
- GÜNEŞ, A. M. (2010) "Avrupa Birliği Su Çerçeve Yönergesi ve Türk Su Hukuku", AB, Türk ve Alman Çevre Hukuku Sempozyumu 18-20 Ekim, İstanbul, 1-17.
- Henocque, Y.ve Andral, B. (2003) "The French Approach to Managing Water Resources in The Mediterranean and The New European Water Framework Directive", Marine Pollution Bulletin 47, 155-161.
- HEY, C. (2005) "EU Environmental Policies: A short History of the Policy Strategies", EU Environmental Policy Handbook: A Critical Analysis of EU Environmental Legislation içinde. Der. Scheuer, S. Brussels.
- HILDEBRAND, P. M. (2005) "The European Community's Environmental Policy 1957 to '1992': from Incidental Measures to an International Regime?", Environmental Policy in the European Union: Actors, Institutions and Processes içinde .Der. Jordan, A. Earthscan, UK
- İLHAN, A. (2011) Yeni Bir Su Politikasına Doğru Türkiye'de Su Yönetimi Alternatifler ve Öneriler, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul.
- JORDAN, A., Benson, D., Wurzel, R. ve Zito, A. (2012) "Environmental Policy: Governing by Multiple Policy Instruments", Constructing a Policy-Making State?: Policy Dynamics in the EU içinde. Der. Richardson, J. Oxford University press, Oxford.

- KARADAĞ, A. A. (2006) "Avrupa Birliği Su Politikaları Çerçevesinde Türkiye'deki Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi", TMMOB Su Politikaları Kongresi, Ankara, 210-219.
- KELEŞ, R. ve ERTAN, B., (2002) Çevre Hukukuna Giriş, Ankara İmge Yayınları.
- KELEŞ, R. ve HAMAMCI, C. (1997) Çevre Bilim, İmge Yayınları 2. Baskı.
- MERİÇ, B. T., (2004) "Su Kaynakları Yönetimi ve Türkiye", Jeoloji Mühendisliği Dergisi, (28) 1:27-38.
- METİN, Y. ve ALTAN, Y. (2011) "Lizbon Antlaşması Sonrasında Subsidiarite İlkesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (16) 3:131-147.
- MODIGA, G. (2012) "Strategies of Environmental Policy in the European Union", The 7th Edition of the International Conference European Integration Realities and Perspectives, 182-188.
- ORSAM (2012) Yeni Çerçeve Su Kanunu'na Doğru: Su Kanunu Taslağı Üzerine Notlar, Orsam Su Araştırmaları Programı, Rapor No:16, Ankara.
- ÖKMEN, M. (2006) "Uyum Sürecinin Ekoloji-Politiği AB ve Türkiye'de Çevre Politikaları", AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politiği içinde. Der. Dikkaya M., Alfa Yayınları.
- SCHEUER, S. (2005) Executive Summary, EU Environmental Policy Handbook: A Critical Analysis of EU Environmental Legislation içinde. Der: Scheuer, S., Brussels.
- SÜMER, V. (2013) "AB Su Politikası ve Türkiye: Uyum Sürecine Kuramsal Bir Yaklaşım", Ortadoğu Analiz, 5 (53). 32-40.
- TALU, N. (2011) "Avrupa Birliği Çevre Politikası", Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar içinde Der. Kaya A., Düzgüt, S. A. Gürsoy Y. ve Beşgöl, Ö. O. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı.
- TORUNOĞLU, E. (2013) Çevre Politikaları, Anadolu Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Çevre Mühendisliği Yayınları.
- United Nations (1987) Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.